

**ACTUAL DEFECTOLOGICAL PRACTICE**  
INTERNATIONAL THEMATIC COLLECTION OF PAPERS

**AKTUELNA DEFEKTOLOŠKA PRAKSA**  
TEMATSKI ZBORNIK RADOVA MEĐUNARODNOG ZNAČAJA

Novi Sad, 2015

**ACTUAL DEFECTOLOGICAL PRACTICE**  
*INTERNATIONAL THEMATIC COLLECTION OF PAPERS*  
**AKTUELNA DEFEKTOLOŠKA PRAKSA**  
*TEMATSKI ZBORNIK RADOVA MEĐUNARODNOG ZNAČAJA*

**Publisher/Izdavač:**

Society of defectologists of Vojvodina, Novi Sad

**For publisher/ Za izdavača:**

MSc Marinela Šćepanović, president

**Editors/Urednici:**

Prof. Snežana Nikolić, PhD  
Prof. Danijela Ilić - Stošović, PhD

MSc Marinela Šćepanović

**Reviewers/Recenzenti:**

Prof. Vladimir Trajkovski, PhD  
Faculty of Philosophy, University "Ss. Cyril and Methodius", Skopje,  
Macedonia

Prof. Mile Vuković, PhD,  
Faculty of Special Education and Rehabilitation, University of Belgrade,  
Serbia

Prof. Medina Vantić-Tanjić, PhD,  
Faculty of Education and Rehabilitation, University of Tuzla,  
Bosnia and Herzegovina

Doc. dr Biljana Maslovarić,  
Faculty of Philosophy Nikšić, University of Montenegro,  
Montenegro

Doc dr Martina Ozbič,  
Faculty of Education, University of Ljubljana,  
Slovenia

**Design, processing and printing/ Dizajn, priprema i štampa:**  
Agencija SoInfo

**Circulation/ Tiraž:**  
150 copies

ISBN 978-86-913605-7-3

Reviews of Thematic Collection of Papers „Actual defectological Practice“, were adopted by decision of the Board of Society of defectologists of Vojvodina, on 8th March 2015.

# THE QUALITY OF COLABORATION BETWEEN PRESCHOOL TEACHERS AND PROFESSIONAL SERVICES IN PRESCHOOL INSTITUTIONS

## KVALITET SARADNJE VASPITAČA I STRUČNE SLUŽBE U PREDŠKOLSKIM USTANOVAMA<sup>1</sup>

**Snežana Ilić, Snežana Nikolić, Danijela Ilić-Stošović**

*Univerzitet u Beogradu, Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Republika Srbija*

### SAŽETAK

U radu je prikazan kvalitet saradnje vaspitača i stručne službe u predškolskim ustanovama, procenjen namenski konstruisanim instrumentima, u dve predškolske ustanove, na teritoriji grada Beograda. Predstavljeni su kvalitativni i statistički podaci koji ukazuju na četiri ključna domena saradnje: saradnje vaspitača i stručne službe, saradnje vaspitača i stručne službe sa roditeljima, identifikacija deteta koje zahteva specifičniju vrstu podrške (dete koje se na neki način izdvaja iz grupe dece), kao i potrebe uključivanja defektologa kao stručnog saradnika. Utvrđena je statistički značajna razlika u tvrdnjama vaspitača i stručne službe po pitanjima: započinjanja opservacije deteta, davanja instrukcija vaspitaču nakon opservacije i prilagođavanja pristupa detetu.

Kroz analizu godišnjih izveštaja Predškolskih ustanova utvrdili smo neospornu i evidentnu opterećenost članova stručne službe koja se ogleda u velikom broju dece, vaspitača, objekata, spram malog broja članova stručne službe.

Vaspitači i članovi stručne službe pokazuju visok stepen slaganja, iskazan statističkom značajnošću, po pitanju tvrdnje o potrebi defektologa, kao stručnog saradnika, u okviru predškolskih ustanova.

*Ključne reči: stručna služba, vaspitač, predškolske ustanove, defektolog, podrška deci sa kašnjenjem u razvoju*

### ABSTRACT

This paper shows the quality of colaboration between preschool teachers and professional services in preschool institutions, evaluated by specifically developed instruments in two preschools in Belgrade. Featured qualitative and statistical data

---

<sup>1</sup> Rad je realizovan u okviru projekta "Kreiranje protokola za procenu edukativnih potencijala dece sa smetnjama u razvoju kao kriterijuma za izradu individualnih obrazovnih programa" (broj 179025), koga finansira Ministarstvo prosvete, nauke I tehnološkog razvoja RS.

that indicate the four main areas of cooperation: cooperation between educators and professional services, cooperation between educators and professional services with parents, the identification of a child who needs a specific type of support (child that somehow differs from a group of children), as well as incorporation of special education teachers as professionals in the service. There was a statistically significant difference between the claims of educators and professional services in matters such as: starting a child observation, giving instructions to educators after observation and adjustment of approach to the child.

Through the analysis of preschool annual reports we have found undeniable and evident burden on members of the professional service which is reflected in the large number of children, teachers, facilities, against a small number of members of professional services.

Educators and members of professional services show a high degree of agreement, expressed as statistically significant, in terms of assertions about the need for special education teachers, as well as professional associates within preschools.

*Keywords: expert service, preschool teacher, pre-school, special educator, support for children with developmental delay*

## UVOD

Kvalitetna podrška razvoju deteta podrazumeva stimulatívno okruženje deteta (roditelji, vrtić, škola), pozitivan ambijent, u kome je interakcija između deteta i značajnih osoba u njegovom svetu lišena dodatnih nesporazuma. Ovim se naglašava da nosioci podrške detetu treba da budu oni koji ga i neposredno okružuju: roditelji i profesionalci koji rade u vrtiću. Kako bi podrška bila kvalitetna, saradnja stručnjaka različitih profila je neophodna. Ova saradnja bi trebalo da doprinese razvoju i učvršćivanju mogućnosti redovnog praćenja i realizacije efekata programa, ali i da dovede do zapažanja koja bi omogućavala modifikaciju i dopunu planiranih strategija za adekvatan razvoj svih potencijala deteta (Ilić, 2015). Komponente procesa praćenja obuhvatale bi podsticanje i razmatranje roditeljskih zabrinutosti, pribavljanje relevantnih podataka o razvojnoj prošlosti deteta, kao i deljenje mišljenja sa drugim relevantnim stručnjacima (Ilić, Nikolić, Veljković, 2014).

Kroz modele saradnje među pružaocima usluga iz različitih disciplina (vaspitači, pedagozi, psiholozi, logopedi) otkrivamo savremeni kolaborativni pristup, koji se često koristi u ranim inkluzivnim programima - transdisciplinarni timski pristup (Raver, 1991; Rainforth, York & MacDonald, 1992). Transdisciplinarni tim se definiše kao zajednički tim stručnjaka, paraprofesionalaca i roditelja, koji razmenjuje informacije, znanje i profesionalne veštine u planiranju i sprovođenju individualizovanih programa za decu sa razvojnim kašnjenjima. Razmena ekspertize koja ide preko tradicionalnih granica različitih disciplina je kritičan aspekt transdisciplinarnih timova (Eagen, Petisi & Tools, 1980). Kroz testiranje, interakciju sa detetom i posmatranje, stručnjaci pokušavaju da odrede specifične potrebe ili "deficitarna područja" (oblasti). Pored manifestacija koje opisujemo, neophodno je da znamo koji profesionalac nam može pomoći, ukoliko u okviru institucije u kojoj jesmo ne možemo da odgovorimo na sve potrebe deteta, ko se na stručnom nivou bavi problemom koji smo uočili i na koji način.

Koristeći transdisciplinarni pristup, različiti profesionalci koji se bave proočavanjem i podrškom ranog detinjstva, zajedno sa roditeljima, zalažu se za interese dece sa razvojnim smetnjama/kašnjenjima. Postoji nekoliko zajedničkih karakteristika koje mogu podržati transdisciplinarni pristup. Prvo, članovi tima iz različitih disciplina moraju da shvate da nijedna disciplina nema monopol, ni svu potrebnu stručnost, za sprovođenje efikasnog kompletnog servisa usluga deci

sa smetnjama/kašnjenjima u razvoju u ranom detinjstvu i njihovim porodicama. Dakle, uzajamno poštovanje vrednosti i doprinosa drugih članova tima i disciplina je neophodan uslov za efikasnu saradnju tima. Drugo, članovi tima moraju biti voljni da podele svoje znanje i da rade u pravcu implementacije i evaluacije različitih strategija intervencije, za dobrobit dece i njihovih porodica. Na kraju, članovi tima moraju da imaju slične i zajednički dogovorene ciljeve, kako bi obezbedili deci stimulativnu sredinu, podršku razvoju svih njihovih potencijala, mogućnost rane identifikacije eventualnih razvojna kašnjenja.

## METOD

### Mesto i vreme istraživanja

Istraživanje je sprovedeno u Predškolskoj ustanovi Rakovica, u vrtićima Duško Radović, Oraščić i Izvorčić i Predškolskoj ustanovi Palilula, u vrtićima Poletarac i Mali Princ, tokom 2010/11. godine.

### Uzorak

Uzorak istraživanja čine 63 vaspitača i 12 članova stručne službe, zaposlenih u ovim ustanovama.

*Tabela 1. Distribucija članova stručne službe, prema profilu stručnjaka*

	broj	procenat
pedagog	6	50.0
psiholog	4	33.3
logoped	2	16.7
ukupno	12	100.0

Prosečni radni staž stručnih saradnika je devet godina, minimum radnog staža jedna godina, maksimum 32 godine.

*Tabela 2. Distribucija vaspitača prema predškolskoj ustanovi*

predškolska ustanova	broj	procenat
Palilula	24	38.1
Rakovica	39	61.9
Ukupno	63	100

Radno iskustvo vaspitača u proseku iznosi 14 godina, minimum jedna, maksimum trideset i tri godine rada.

### Opis instrumenata

Upitnik konstruisan za vaspitače, formiran po principu Likertove skale, namenjen je sagledavanju kvaliteta saradnje vaspitač - stručna služba i postojeće procedure otkrivanja dece sa kašnjenjima u razvoju. Tvrdnje sa kojima vaspitači označavaju stepen svog slaganja/neslaganja odnose se na proceduru identifikacije, primećivanja deteta koje se ne snalazi u grupi dece, komunikacije sa stručnom službom po tom i sličnim pitanjima, njenim uključivanjem u sam proces procene i podrške detetu. U drugom delu ispitali smo stepen slaganja vaspitača sa tvrdnjama po pitanju saradnje sa roditeljima, kao i o potrebi uključivanja stručnjaka defektološkog profila u stručnu službu predškolske ustanove.

Upitnik konstruisan za članove stručne službe je konstruisan po istom principu, a namenjen je opisivanju postojeće saradnje sa vaspitačima i procedure otkrivanja dece sa kašnjenjima u razvoju u predškolskoj ustanovi. Tvrdnje sa kojima stručni saradnici označavaju stepen svog slaganja/neslaganja odnose se na proceduru u kojoj se na poziv vaspitača odazivaju u procesu primećivanja deteta koje se ne snalazi u grupi dece, komunikacije sa vaspitačima, davanja instrukcija i informacija vezano za konkretan problem, uključivanje u sam proces procene i podrške detetu. U drugom delu ispitali smo stepen slaganja stručne službe po pitanju saradnje sa roditeljima, opterećenja stručnjaka stručne službe, kao i o potrebi uključivanja stručnjaka defektološkog profila u stručnu službu predškolske ustanove.

## REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Tabela 3. Distribucija odgovora vaspitača po tvrdnji: Stručna služba nakon što im prosledim informaciju da imam problem u grupi sa detetom u kratkom roku (3 dana) započne proces opservacije deteta.

	broj	procenti
u potpunosti se ne slažem	5	8.8
ne slažem se	16	28.1
i slažem se i ne slažem se	21	36.8
slažem se	8	14.0
u potpunosti se slažem	7	12.3
ukupno	57	100.0

Tabela 4. Distribucija odgovora člana stručne službe po tvrdnji: Nakon što dobijemo informacije od vaspitača da imaju problem u grupi sa izvesnim detetom, u kratkom roku (3 dana) započinjem proces opservacije deteta.

	broj	procenat
i slažem se i ne slažem se	2	16.7
slažem se	7	58.3
u potpunosti se slažem	3	25.0
ukupno	12	100.0

Tabela 5. Distribucija rezultata odnosa tvrdnji vaspitača prema tvrdnjama članova stručne službe: „Stručna služba nakon što im prosledim informaciju da imam problem u grupi sa detetom u kratkom roku (3dana) započne proces opservacije deteta“ / „Nakon što dobijemo informacije od vaspitača da imaju problem u grupi sa izvesnim detetom, u kratkom roku (3 dana) započinjemo proces opservacije deteta“.

	broj ispitanika	prosek	standardna devijacija	standardna greška proseka
vaspitači	57	1.93	1.132	.150
stručna služba	11	3.18	.603	.182

Rezultati t-testa pokazuju da postoji statistički značajna razlika u odgovorima vaspitača i stručne službe ( $t=3.558$ ,  $df=66$ ,  $p=.001$ ).

Tabela 6. Distribucija odgovora vaspitača po tvrdnji: Stručna služba mi nakon opservacije deteta da instrukcije za rad sa detetom.

	broj	procenti
u potpunosti se ne slažem	1	1.8
ne slažem se	11	19.3
i slažem se i ne slažem se	21	36.8
slažem se	20	35.1
u potpunosti se slažem	4	7.0
ukupno	57	100.0

Tabela 7. Distribucija odgovora člana stručne službe po tvrdnji: vaspitačima dajem instrukcije o prilagođavanju aktivnosti u vaspitno obrazovnom procesu za decu koja imaju smetnje u razvoju.

	broj	procenat
i slažem se i ne slažem se	1	8.3
slažem se	4	33.3
u potpunosti se slažem	7	58.3
ukupno	12	100.0

Tabela 8 . Distribucija rezultata odnosa tvrdnji vaspitača prema tvrdnjama članova stručne službe: „Stručna služba mi nakon opservacije deteta da instrukcije za rad sa detetom“/ „Vaspitačima dajem instrukcije o prilagođavanju aktivnosti u vaspitno obrazovnom procesu za decu koja imaju smetnje u razvoju“

Rezultati t-testa pokazuju da postoji statistički značajna razlika u odgovorima vaspitača i stručne službe ( $t=-4.418$ ,  $df=67$ ,  $p=.000$ ).

Tabela 9. Distribucija odgovora vaspitača po tvrdnji na pitanje: Stručna služba mi da plan po kom treba da radim sa tim detetom i određena prilagođavanja koja treba da činim kako bi ono bilo potpuno uključeno.

	broj	procenat
u potpunosti se ne slažem	2	3.5
ne slažem se	15	26.3
i slažem se i ne slažem se	19	33.3
slažem se	21	36.8
ukupno	57	100.0

Tabela 10. Distribucija odgovora člana stručne službe po tvrdnji: Nakon opservacije i razgovora sa roditeljima, vaspitačima dajemo plan po kome treba da rade sa detetom, prilagođavanja povodom uključivanja.

	broj	procenat
ne slažem se	1	8.3
i slažem se i ne slažem se	4	33.3
slažem se	4	33.3
u potpunosti se slažem	3	25.0
ukupno	12	100.0

Tabela 11. Distribucija rezultata odnosa tvrdnji vaspitača prema tvrdnjama članova stručne službe: „Stručna služba mi da plan po kom treba da radim sa tim detetom i određena prilagođavanja koja treba da činim kako bi ono bilo potpuno

uključeno“ / „Nakon opservacije i razgovora sa roditeljima, vaspitačima dajemo plan po kome treba da rade sa detetom, prilagođavanja povodom uključivanja.“

Rezultati t-testa pokazuju da postoji statistički značajna razlika u odgovorima vaspitača i stručne službe ( $t=-2.503$ ,  $df=67$ ,  $p=.000$ ).

Tabela 12. Distribucija odgovora vaspitača po tvrdnji: Od defektologa bih mogla da dobijem jasnu instrukciju kako da postupim, kako da prilagodim aktivnosti

	broj	procenat
i slažem se i ne slažem se	13	21.0
slažem se	35	56.5
u potpunosti se slažem	14	22.6
ukupno	62	100.0

Tabela 13. Distribucija odgovora člana stručne službe po tvrdnji: Prisustvo defektologa, kao stručnog saradnika u timovima PU, olakšalo bi rad sa decom koja ispoljavaju smetnje ili teškoće u razvoju ili ponašanju.

	broj	procenat
i slažem se i ne slažem se	3	27.3
slažem se	5	45.5
u potpunosti se slažem	3	27.3
ukupno	11	100.0

Tabela 14. Distribucija rezultata odnosa tvrdnji vaspitača prema tvrdnjama članova stručne službe: „Od defektologa bih mogla da dobijem jasnu instrukciju kako da postupim i kako da prilagodim aktivnosti za dete koje se drugačije ponaša“/ „Prisustvo defektologa kao stručnog saradnika u timovima PU olakšalo bi rad sa decom koja ispoljavaju smetnje ili teškoće u razvoju ili ponašanju“

	broj ispitanika	prosek	standardna devijacija	standardna greška proseka
vaspitači	62	3.02	.665	.084
stručna služba	12	2.75	.965	.279

Rezultati t-testa pokazuju da ne postoji statistički značajna razlika u odgovorima vaspitača i stručne službe ( $t=1.173$ ,  $df=72$ ,  $p=.244$ ).

Tabela 15. Distribucija rezultata odnosa tvrdnji vaspitača prema tvrdnjama članova stručne službe: „Prisustvo defektologa u vrtiću omogućilo bi mi kvalitetniji rad i rasterećenje u radu sa decom koja se drugačije ponašaju, imaju neke teškoće“/ „Prisustvo defektologa kao stručnog saradnika u timovima PU olakšalo bi rad sa decom koja ispoljavaju smetnje ili teškoće u razvoju ili ponašanju“

	broj ispitanika	prosek	standardna devijacija	standardna greška proseka
vaspitači	62	3.31	.642	.082
stručna služba	11	3.00	.775	.234



Rezultati t-testa pokazuju da ne postoji statistički značajna razlika u odgovorima vaspitača i stručne službe ( $t=1.414$ ,  $df=71$ ,  $p=.162$ ).

Tabela 16. Distribucija odgovora vaspitača po tvrdnji na pitanje: Isključivo pedagog i psiholog, kao saradnici stručne službe, mogu da mi daju korisne informacije o detetu.

	broj	procenat
u potpunosti se ne slažem	6	9.7
ne slažem se	16	25.8
i slažem se i ne slažem se	20	32.3
slažem se	16	25.8
u potpunosti se slažem	4	6.5
ukupno	62	100.0

Tabela 17. Distribucija rezultata odgovora članova stručne službe na pitanje: U stručnoj službi PU dovoljni su pedagog i psiholog, kao podrška deci sa smetnjama i poremećajima u razvoju i ponašanju.

	broj	procenat
u potpunosti se ne slažem	1	8.3
ne slažem se	9	75.0
i slažem se i ne slažem se	2	16.7
ukupno	12	100.0

Tabela 18. Distribucija rezultata odnosa tvrdnji vaspitača prema tvrdnjama članova stručne službe: „Isključivo pedagog i psiholog kao saradnici stručne službe mogu da mi daju korisne informacije o detetu“/ “U stručnoj službi predškolske ustanove dovoljni su pedagog i psiholog kao podrška deci sa smetnjama i poremećajima u razvoju i ponašanju.“

		prosek	standardna devijacija	standardna greška proseka
vaspitači	62	1.94	1.084	.138
stručna služba	12	1.08	.515	.149

Rezultati T-testa pokazuju da postoji statistički značajna razlika u odgovorima vaspitača i stručne službe ( $t=2.653$ ,  $df=72$ ,  $p=.010$ ).

## DISKUSIJA

Prilikom analize odnosa odgovora vaspitača i članova stručne službe na tvrdnje iste sadržine, a samo na osnovu učestalosti odgovora u različitom stepenu slaganja/ neslaganja uočili smo da postoje razlike.

Utvrđujemo da obe strane, vaspitači i stručna služba, u ovom procesu identifikacije i podrške dece sa smetnjama/kašnjenjima u razvoju evidentiraju potrebu za uključivanjem defektologa i vide njegovo prisustvo kao ključ kvalitetnijeg rada sa ovom decom. Defektolog kao stručni saradnik nije prisutan i zakonski nije predviđeno njegovo mesto u timu, osim u razvojnim grupama vrtića, gde obavlja svoju delatnost u vidu sprovođenja individualnih vaspitno-obrazovnih planova.

Kako vaspitači vide prisustvo defektologa kao stručnog saradnika i

kakva su im očekivanja možemo sagledati kroz odgovore na sledeće tvrdnje “Od defektologa bih mogla da dobijem jasnu instrukciju kako da postupim, kako da prilagodim aktivnosti za dete koje se drugačije ponaša” nailazimo na slaganje kod 77.5% vaspitača i 21% onih koji se slažu i ne slažu. Niko od vaspitača nije izrazio neslaganje. Ocenjujemo da u visokom procentu ukazuju poverenje i pozitivan stav prema defektologu kao stručnom saradniku (Tabela 12). Sa tvrdnjom „Prisustvo defektologa u vrtiću omogućilo bi mi kvalitetniji rad i rasterećenje u radu sa decom koja se drugačije ponašaju, imaju neke teškoće saglasno je 93.5% vaspitača, ne slaže se i slaže 4.8%, dok samo 1.6% njih izražava neslaganje (Tabela 15). Tvrdnju „Isključivo pedagog i psiholog, kao saradnici stručne službe, mogu da mi daju korisne informacije o detetu” potvrđuje 32.3% vaspitača, isto toliko njih se slaže i ne slaže, dok je neslaganje izrazilo najviše njih u ovoj vrlo izjednačenoj distribuciji - 35.5% (Tabela 16).

Na tvrdnju „Prisustvo defektologa, kao stručnog saradnika u timovima PU, olakšalo bi rad sa decom koja ispoljavaju smetnje ili teškoće u razvoju ili ponašanju”, nailazimo na visok stepen slaganja u okviru koga se u potpunosti slaže 27.3% članova stručne službe, slaže se 45.5%, slaže se i ne slaže 27.3%. Neslaganje u ovoj tvrdnji nije prisutno (Tabela 13). U skladu sa ovim jeste i stepen slaganja sa tvrdnjom „U stručnoj službi PU dovoljni su pedagog i psiholog, kao podrška deci sa smetnjama i poremećajima u razvoju i ponašanju”, gde se u potpunosti ne slaže 8.3% članova stručne službe, ne slaže se 75%, slaže se i ne slaže 16.7%. Slaganje u ovoj tvrdnji nije prisutno (Tabela 17).

Sa tvrdnjom „Stručna služba nakon što im prosledim informaciju da imam problem u grupi sa detetom u kratkom roku (3 dana) započne proces opservacije deteta” saglasno je u potpunosti 12.3% vaspitača, a slaže se 14.0%. Primetan je vrlo visok procenat neodlučnosti po pitanju ove tvrdnje, čak 36.8% vaspitača se i slaže i ne slaže (trebalo bi tražiti pojašnjenje ove pojave, kako bi postavili jasniju strukturu obaveza i odgovornosti svih učesnika u vaspitno-obrazovnom procesu). 36.9% vaspitača nije saglasno sa ovom tvrdnjom u različitom stepenu i u tom okviru nalazimo nezadovoljstvo vaspitača i možda uzrok, odnosno potencijalnu nezainteresovanost da na dalje prijavljuju, upućuju dete (Tabela 3). 91.6% saradnika stručne službe saglasno je sa tvrdnjom da nakon opservacije deteta vaspitačima daje instrukcije na koji način da postupaju i kakva prilagođavanja da primene (Tabela 7). Na osnovu ovih tvrdnji dolazimo do zaključka da članovi stručne službe, nakon opservacije deteta, daju instrukcije vaspitaču, kao i određena prilagođavanja za dete. Iz prethodne analize tvrdnji vaspitača, ne nailazimo na potvrde ovih argumenata.

U narednoj tvrdnji bliže određujemo ovu diskusiju. Sa tvrdnjom „Stručna služba mi, nakon opservacije deteta, da instrukcije za rad sa detetom“ u potpunosti se slaže 13.1% vaspitača, slaže se 29.5% , slaže se i ne slaže 44.3%, 9.8% vaspitača se ne slaže, dok se 3.3% u potpunosti ne slaže. Opet beležimo neodlučnost kod 44.3% vaspitača i navodi nas na pitanje zbog čega? Da li oni dobiju povratnu informaciju, ali sa njom nisu zadovoljni ili uz pomoć te instrukcije ne reše problem koji im se provlači i u daljem provođenju aktivnosti sa tim detetom ili ne dobiju adekvatnu podršku, odnosno ona potpuno izostane (13.1% vaspitača tvrdi da instrukcije ne dobija). (Tabela 6)

Nailazimo na podeljenost u slaganju stručnjaka sa tvrdnjom da nakon opservacije i razgovora sa roditeljima, vaspitačima daju plan po kome treba da rade sa detetom i prilagođavanja povodom uključivanja: u potpunosti se slaže 25% članova stručne službe, slaže se 33.3%, slaže se i ne slaže 33.3%, ne slaže se 8.3%. Postavka jasne procedure, odrednica, odgovornosti i prava za svakog člana tima uz pomoć adekvatnih instrumenata, dovela bi do rešenja u kojem bi svi osećali zadovoljstvo u svojoj ulozi i kompetenciji, a dete bi bilo u centru adekvatne podrške. U procesu rane identifikacije i podrške dece u PU ne postoji jasna procedura, podela odgovornosti, opis delokruga rada uključenih u vaspitno obrazovni proces.

Na osnovu postojećih rezultata, a na osnovu tvrdnji vaspitača, možemo zaključiti da u velikom broju slučajeva 36.8% vaspitača ne dobija jasnu instrukciju, plan i prilagođavanja za rad sa detetom koje se ne prilagođava. Snalaze se same prema svom znanju i iskustvu 42.6% vaspitačica, obraća se koleginicama za savet kada ima neki problem sa detetom 75.5%, a od obaveštavanja stručne službe o svakom problemu koji se dogodi u procesu rada sa decom odustalo je 36% vaspitača.

Neophodno je izvršiti detaljnije istraživanje na temu saradnje vaspitača i stručne službe. Na osnovu oprečnih tvrdnji utvrđujemo da postoje različita stanovišta i očekivanja. Jedna od hipoteza može biti da vaspitači ne negiraju prisustvo stručne službe, ali da način na koji stručnjaci pružaju podršku, instrukcije i uputstva nisu dovoljno operativne u procesu rada vaspitača. 82.3% vaspitača saglasno je sa tvrdnjom „Bilo bi mi od velike koristi da dobijem jasnu instrukciju kako i šta da radim sa detetom“, samo 17.7% vaspitača je neodlučno, a protiv ove tvrdnje nema ni jednog vaspitača.

Sa tvrdnjom da nakon opservacije deteta obave razgovor sa roditeljima, slaže se 50% članova stručne službe, a slaže se i ne slaže 50%. Neslaganje u ovoj tvrdnji nije prisutno. Polovina stručnih saradnika obavi razgovor sa roditeljima, dok polovina to ne čini. Visok procenat članova stručne službe pokazuje neodlučnost po pitanju spremnosti roditelja da prihvati njihovu instrukciju, slaže se i ne slaže 66.7% stručnjaka. Roditelji se prema viđenju stručnjaka, u 58.3% obraćaju za pomoć stručnoj službi, kada su iz nekog razloga zabrinuti. Sa ovom tvrdnjom slaže se i ne slaže 41.7% ispitanika, dok neslaganje u ovoj tvrdnji nije zabeleženo. Stručnjaci su saglasni sa tvrdnjom da vrše praćenje deteta sa smetnjama u razvoju i njegovih postignuća na mesečnom, tromesečnom i polugodišnjem nivou kod 75%, dok neodlučnost pokazuje 25% stručnih saradnika. Neslaganje u ovoj tvrdnji nije prisutno.

Kroz samu analizu godišnjih izveštaja Predškolskih ustanova sagledali smo veliki broj dece, spram malog broja članova stručne službe. Neospornu i evidentnu opterećenost članova stručne službe možemo potkrepiti podacima iz godišnjeg izveštaja Predškolske ustanove Palilula. Naime, stručnjak stručne službe, a prema podacima o broju dece i organizacije vaspitno obrazovnih kadrova, u svom angažovanju, u svojoj delatnosti pokriva pet stotina i šestoro dece (1:506) i četrdeset sedam vaspitača (1:47). Analizirajući samo jedan profil stručnog saradnika, logopeda, koji ima određene kompetencije i shodno njima određene usluge, koje samo on može da pruži, u procesu vaspitno-obrazovnog rada predškolske ustanove, treba da sagleda hiljadu šest stotina osamdeset i sedmoro dece (1:1687). Sam podatak govori za sebe i nameće pitanje smisla, mogućnosti i organizacije posla stručne službe.

## ZAKLJUČAK

Postoje statistički značajne razlike u odgovorima vaspitača i stručne službe po pitanjima započinjanja opservacije deteta ( $t=3.558$ ,  $df=66$ ,  $p=.001$ ), davanja instrukcija vaspitaču nakon opservacije ( $t=-4.418$ ,  $df=67$ ,  $p=.000$ ) i prilagođavanja pristupa detetu ( $t=-4.418$ ,  $df=67$ ,  $p=.000$ ).

7.4%, vaspitača tvrdi da uočava decu koja se na neki način razlikuju od prosečne dece. Od ukupno primećene dece, prema istim tvrdnjama, upućivanje stručnoj službi izvrši za 77.6%, dok 22.4% dece ostane po strani. Zaključujemo da postoji visok procenat dece koja ostaju primećena, ali ne i upućena u dalju proceduru.

Saradnja vaspitača i članova stručne službe po pitanju instrukcija za rad sa decom koja pokazuju odstupanja ili razvojna kašnjenja: 36.8% vaspitača ne dobija jasnu instrukciju, plan i prilagođavanja za rad sa detetom, 42.6% se snalazi sama prema svom znanju i iskustvu, 75.5% vaspitačica obraća se koleginicama za savet kada ima neki problem sa detetom, 36% odustala od toga da obaveštava stručnu

službu o svakom problemu, koji ima u grupi sa decom.

Vaspitači i članovi stručne službe pokazuju visok stepen slaganja, iskazan statističkom značajnošću, po pitanju tvrdnji o potrebi uključivanja defektologa, kao stručnog saradnika u okviru predškolskih ustanova. U procesu identifikacije i podrške dece sa smetnjama/kašnjenjima, prisustvo defektologa vide kao ključ kvalitetnijeg rada sa ovom decom.

## Literatura

Eagen, C., Petisi, M., & Tools, A. (1980). *The transdisciplinary training, assessment, and consultation model preschool program: A regional demonstration program for preschool handicapped children*. Yorktown Heights, NY: Putnam and Northern Westchester Counties Board of Cooperative Educational Services.

Ilić, S., (2015). *Deca sa smetnjama u razvoju u redovnim predškolskim grupama: novi postupci identifikacije, procene i podrške*. Doktorska disertacija. Univerzitet u Beogradu - Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju.

Ilić, S., Nikolić, S., Veljković, P. (2014). *Praćenje i provera razvojnog statusa dece kao pristupi u identifikaciji smetnji/kašnjenja u razvoju*. Zbornik rezimea Aktualnosti u edukaciji i rehabilitaciji osoba sa smetnjama u razvoju, str. 123. Smederevo.

Rainforth, B., York, J., & MacDonald, C. (1992). *Collaborative teams for students with severe disabilities: Integrating therapy and educational services*. Baltimore: Paul H. Brookes.

Raver, C.C., & Knitzer, J. (2002). Ready to enter: what research tells policymakers about strategies to promote social and emotional school readiness among three- and four-year-old children. *Promoting the Emotional Well-Being of Children and Families policy paper*, 3. New York: National Center for Children in Poverty, Columbia University.